

Každodennost knihovnictví v období od 70. let do současnosti

PŘEDMĚT DĚJINY KNIHOVNICTVÍ V KAŽDODENNOSTI

PAVLÍNA MAZÁČOVÁ

KVĚTEN 2018

Obsahem

- 80. léta 20. století
- Sametová revoluce a krátce po ní
- Rok 2001
- Současnost
- Budoucnost?

70. léta

- Normalizace
- Opětovné ustanovení cenzurního úřadu (**Odbor knižní kultury** Ministerstva kultury ČSR)
- Z podnětu tohoto úřadu (a některých nakladatelství) bylo z edičních plánů na léta 1970-72 vyřazeno celkem 700 titulů – publikace již vyrobené, tituly rozpracované, rozvázány smlouvy na vydání připravovaného díla (informace ve Zprávě o současné situaci v nakládání. Oblasti a knižním obchodě, návrh opatření k upevnění socialistického charakteru činnosti nakladatelství a knižního obchodu, schůze předsednictva vlády ČSR, 19. 6. 1972)
 - Např. v Mladé frontě: Egon Hostovský, Bohumil Hrabal, Jan Patočka, Jiří Stránský
 - Např. v Československém spisovateli Jan Procházka, Jaroslav Durych, Josef Škvorecký, Karel Teige, Ludvík Vaculík

70. léta

- Potlačováno vydávání děl autorů revizionistů a posrpnových emigrantů
- Potlačování populární literatury – „nehodnotných kýčovitých brakových titulů a sešitových edic“
 - V rámci nápravy se snížil počet vydávaných překladů detektivek (1/3 v r. 1971, 1/8 v r. 1972) a o polovinu počet českých detektivek
 - Ve shodě s ideologií nárůst socialistických iteratur v r. 1971 o polovinu oproti roku 1970, ve dvojnásobném nákladu celkově
 - Rychlé šípy – zákaz komiksů dospělým pro komerční podtext, povolena jen dětská verze

Příklady titulů na indexu Literatura závadného politicko-ideového a protistátního charakteru (s. 1176)

Cenzura

Jaroslav Seifert – *Všecky krásy světa*, vzpomínkové části cenzurovány (jména některých osob: Jaromír Hořec, Milan Kundera, Mikuláš Medek, úprava 9 kapitol...)

- sbírka *Morový sloup*

Texty Jazzové sekce a rockové scény

Bohumil Hrabal

- od r. 1976 prózy vycházejí, ale pouze selektivně

- potíže s románem *Obsluhoval jsem anglického krále*

Obcházení cenzury

Pseudonymy

Manipulování schvalovacích procesů na vydávání publikací

Volba vlivného lektora (recenzenta)

Alegorie, paratexty

Skryté narážky, náznaky, čtení mez řádky

Alonymy (tzv. pokrývačství) = nepřiznané autorství – spolupráce s divadly, televizí (možnost výdělků)

- např. pod jménem režiséra Zdeňka Pospíšila se v Huse na provázku skrýval Milan Uhde), Pavel Landovský v Jak se máte, Vondrovi (Josef Kučera ho zastoupil)

Autocenzura

- Např. v díle Bohumila Hrabala Krasosmutnění (viz s. 1184)

Ózetefka a jejich role v dějinách knihovnictví

Oddělení zvláštních fondů Státní knihovny ČSR (OZF)

- 1. dubna 1971 vzniklo

Bylo pověřeno sestavením soupisu zakázaných knih

Soustředily se tu *libri prohibiti* – v knihovnictví tzv. elpéčka (LP)

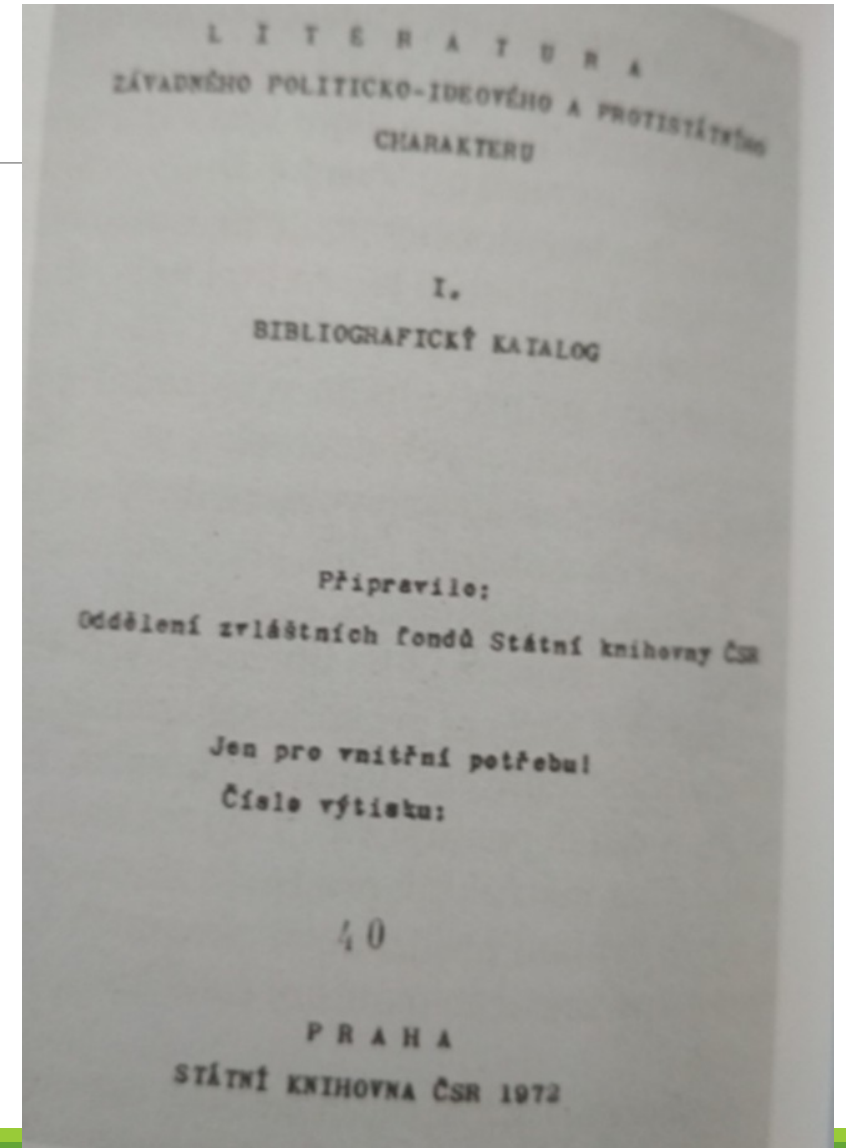
- knihy vyřazované z veřejných knihoven

2 vlny: na počátku 50. let, na počátku 70. let

Mezitím v 60. letech návrat knih zpět a opět do vyřazených až do r. 1989

Např. Kunderův Žert – vyřazeno 3 756 výtisků /
Škvoreckého Zbabělci – vyřazeno 4 638 výtisků (mnoho titulů v domácích knihovnách...)

Tehdejší Státní knihovna také vyřazené knihy soustředila a měla se o ně postarat – centrální místo v Nučicích

L I T E R A T U R A
ZÁVAZNÉHO POLITICKO-IDEOVÉHO A PROTISTÁTNÍHO
CHARAKTERU

I.
BIBLIOGRAFICKÝ KATALOG

Připravilo:
Oddělení zvláštních fondů Státní knihovny ČR

Jen pro vnitřní potřebu!

Číslo výtisku:

40

P R A H A
STÁTNÍ KNIHOVNA ČR 1972

OZF

Základní kategorie závadných knih:

- tiskoviny s protistátním obsahem – „P“ (hanobící ČSSR, a jiné socialistické země, emigrantské tiskoviny, trockistické tiskoviny, tituly fašistické, propagující rosovou a národnostní nesnášenlivost, tituly v rozporu se zásadami socialistické morálky
- tiskoviny se závadným politicko-ideovým obsahem („Z“) – tituly v rozporu se základními principy socialistického zřízení

Seznam závadných knih postupně až do r. 1973 rozšířen i o závadné knihy z každého kraje

Prioritou vyřazování byly publikace z období 1968 až 1969 (buď všechny knihy daného autora, nebo výběr)

Celkem 25 000 svazků z několika oblastí

Půjčování prohibít

Přísná pravidla

Tiskoviny „P“ - dovoleny prezenčně členům ÚV KSČ a členům vlády, dále politickým, kulturním a ideovým pracovníkům se souhlasem ministerstva kultury

Tiskoviny „Z“ - politickým, kulturním a ideovým pracovníkům proti potvrzení, se souhlasem děkana některým studentům

Oddělení zvláštních fondů SK v Praze v letech 1975–1989

Rok	Počet čtenářů	Počet návštěv	Počet výpůjček	Literatura ze zahraničí (svazky)
1975	25	152	3 067	527
1976	30	189	3 319	367
1977	43	277	3 339	580
1978	89	186	3 992	719
1979	308	607	4 500	432
1980	449	737	6 592	452
1981	318	570	4 970	186
1982	237	426	3 035	1 654
1983	309	391	2 967	751
1984	412	722	3 466	890
1985	301	712	4 878	475
1986	139	552	3 187	628
1987	140	768	3 851	112
1988	156	623	2 062	145
1989	196	983	3 905	40
Celkem	3 152	7 875	57 128	7 958

Zdroj: ANK, SK ČSR, Zpráva o zvláštních fondech tiskovin v knihovních fondech České republiky, porada vedení NK 18. 6. 1990.

80. léta 20. století a (nejen knihovnická) každodennost

Prohibita

Leden 1989 – ministerstvo kultury nařídilo 1/3 prohibit uvolnit zpět do oběhu, další 1/3 v dubnu téhož roku

- navraceny tituly T. G. Masaryka, B. Hrabala, A. Lustiga, E. Beneše
- jako prohibita zůstávaly tituly emigrantů a disidentů

27. 11. 1989 – nařízení ministerstva kultury o navrácení všech prohibit do běžných fondů (kromě některých nepoliticky závadných)

- práci s prohibity pověřen Vít Richter
- materiál Postup při uvolňování zvláštních fondů (etapy, zásady, zajištění materiální a technické)

Zdrženlivý postoj některých knihoven k navrácení titulů (práce navíc, složitosti s prostorem...)

Význam prohibiční strategie normalizačního období 1969-1989 (srovnání s první vlnou)

Prohibice 50. let:

- Formování nového čtenáře, jeho převýchova (mnoho knihovnických článků)
- Ideově formativní program
- Režim formoval také své představy a cíle – Fučíkův odznak, knihovnické závazky, literární důvěrníci, různá hnutí, vydávání národních klasiků, preference sovětské literatury apod.

Prohibice 70. let:

- Mlčení, obestřena neinformovaností
- Komunikace pouze formou neveřejných vyhlášek a prováděcích předpisů
- Represe, trest za 60. léta
- Postižení především čtenáři! - základní komunikační paradox cenzury
- Cíl: odstavit čtenáře od nežádoucí literatury, nikoli jeho výchova v nového člověka s nadějí ...

Paradoxy obou období – seznamy libri prohibiti vítanou oblastí četby pro mnoho čtenářů, kolovaly a dostávaly se do různých koutů, např. také ve zkomolené podobě

Dětská literatura a cenzura

Cenzura myšlenková, jazyková – Astrid Lindgrenová (Pipi)/ Mark Twain (Huckel..Fin)

Bohumil Říha – Honzíkova cesta / O letadélku káněti

Božena Němcová – Babička

...

Albatros 1985	Axióma 1991
<p>„Či je to koník?“ „To je družstevní.“ „Co je to družstevní?“ vyptával se Honzík. Tomuhle zvláštnímu slovu nerozuměl. „To znamená, že patří všem lidem v Koníkovicích. Já jsem si ho na dnešek jenom vypůjčil.“ „A dědečku,“ zamyslel se Honzík, „co je ještě družstevní?“ „Třeba pole,“ odpověděl dědeček a ukázal bičem kolem dokola. „Vidíš, to všechno jsou naše pole. Patří našemu družstvu.“ (s. 18-19)</p>	<p>„Či je to kůň?“ „Ten není náš. Já jsem si ho na dnešek jenom vypůjčil.“ „A dědečku,“ zamyslel se Honzík a díval se na pole, která nechávali za sebou. Honzík najednou nevěděl, jak by se zeptal. Nikde nikoho neviděl, a přece mu připadalo, že na nich někdo pracuje. „Třeba pole, vidíš,“ zachytil dědeček Honzíkův pohled a ukázal bičem kolem dokola. (s. 15-16)</p>
Družstvo za ně hodně utrží. (s. 55)	Hodně za ně utržíme. (s. 42)
Telefonovala jsem mu do družstva. (s. 10)	Telefonovala jsem mu. (s. 8)
Je to družstevní kohout. (s. 32)	Ten kohout není náš. (s. 25)

90. léta

Expanze na knižním trhu

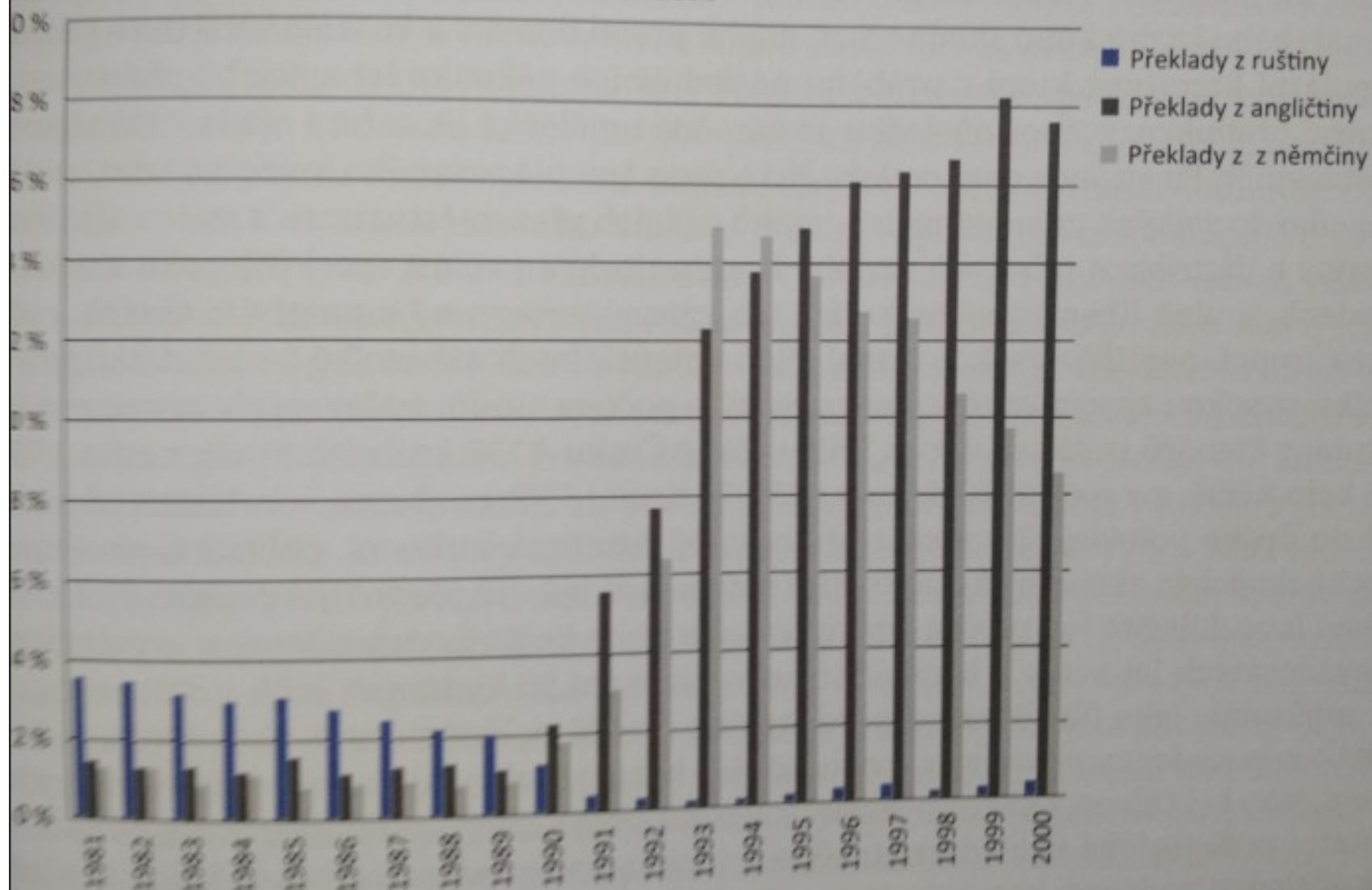
Velký zájem o literaturu a četbu

Nakladatelský boom

Návrat literárních a kulturních časopisů (nově např. místo *Kmene Tvar*)

Odklon od slovanských literatur k literaturám anglosaským

Podíl překladů z ruštiny, angličtiny a němčiny na národní knižní produkci v období 1981–2000

Knihovní zákon - rok 2001

ZÁKON ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)

§ 1

Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje systém knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby a podmínky jejich provozování.

(2) Tento zákon se nevztahuje na knihovny provozované na základě živnostenského oprávnění.

§ 25

Zrušovací ustanovení

Zrušuje se zákon č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon).

§ 26

Účinnost

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2002.

Nové tisíciletí

Internet a knihovny, čtenáři a knihy

Soukromá nakladatelství

Knižní marketing a jeho strategie

E-knihy

Audio knihy

Práce se čtenářem – nová cenzura?